

Piotr Falkowski

orcid 0000-0001-8333-0117

email: piotr.stanislaw.falkowski@wp.pl

**Akta osobowe burmistrzów miasta Bydgoszczy
w zasobie Geheimes Staatsarchiv Preußi-
scher Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem.
Analiza zawartości i perspektywa badań
egodokumentalnych oraz prozopograficznych**

Abstract

**Personal files of Bydgoszcz City mayors in the archives of Geheimes
Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin-Dahlem.
Analysis of the content and prospects for egodocument
and prosopographical research**

Bydgoszcz historical records can be found in various archives, not only in Poland, but also abroad. The purpose of this article is to present the content of personal files of the mayors of the city of Bydgoszcz (Reinhold Boie, Hugo Eugen Alexander Braesicke, Johann Theodor Gustav von Buchholtz, Gustav Rudolph Felix Dahrenstaedt, Rudolph Wilde), which are currently kept in Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin – Dahlem. In addition, the author presents the possibility of use of these archival sources in prosopographical research and egodocument analysis.

Keywords: senior mayor, mayor, Bydgoszcz, Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin-Dahlem, personal files, archive records, egodocuments, prosopography

I. Uwagi wstępne

Archiwalia związane z Bydgoszczą można odnaleźć w różnych archiwach i bibliotekach na świecie. Jednym z takich miejsc jest Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie (dalej GStA PK), gdzie znajdują się materiały archiwalne związane z miastem znad Brdy. Niniejszy tekst jest poświęcony pięciu jednostkom archiwalnym, które są aktami osobowymi burmistrzów Bydgoszczy. Powyższe dokumenty dotyczą następujących włodarzy miasta: Reinholda Boiego, Hugona Eugena Alexandra Braesickego, Johanna Theodora Gustava von Buchholtza, Gustava Rudolpha Felixa Dahrenstaedta, Rudolpha Wildego. Akta powyższych urzędników są przechowywane w zespole archiwalnym *Regierung zu Bromberg* (Rejencja w Bydgoszczy)¹. Warto zaznaczyć, że dokumentacja została wytworzona i zgromadzona przez Rejencję w Bydgoszczy w trakcie sprawowania funkcji kontrolnych nad samorządem miejskim. Uprawnienia rejencji wobec miast wynikały z ordynacji miejskiej z 1853 r.² Niniejsza praca jest pokłosiem kwerendy archiwalnej przeprowadzonej w GSPK w Berlinie, a polegającej na zebraniu informacji o archiwaliach związanych z Bydgoszczą. Kwerenda odbyła się w ramach wymiany archiwistów pomiędzy Polską a Niemcami³.

Celem niniejszego tekstu jest przeprowadzenie analizy źródłowej zawartości akt osobowych burmistrzów Bydgoszczy przechowywanych w GStAPK. Dodatkowo na podstawie zgromadzonych danych autor stara się wykazać, które dokumenty można wykorzystać przy analizie egodokumentalnej oraz przy badaniu prozopograficznym. Należy podkreślić, że rozważania koncentrują się jedynie na wskazaniu wspomnianych dokumentów, bowiem każde badanie zasługuje na oddzielne studium. Zamyśłem prezentacji jest pokazanie wartości źródłowej akt osobowych w badaniach mniej oczywistych, innych niż biograficzne, czy też genealogiczne. Z powyższych względów artykuł został podzielony na trzy zasadnicze części.

Pierwsza część stanowi analizę zawartości akt osobowych przechowywanych w GSPK, druga jest poświęcona analizie egodokumentalnej, zaś trzecia badaniu prozopograficznemu.

¹ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie (dalej GStA PK), *XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg*.

² M. Romaniuk, *Burmistrzowie miasta Bydgoszczy 1815-1919*, Kronika Bydgoska, t. 11, 1991, s. 282.

³ P. Falkowski, *Bydgoskie archiwalia w zasobie Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie – Dahlem*, Kronika Bydgoska, t. 40, 2019, s. 445-456.

Bydgoskimi nadburmistrzami i burmistrzami okresu pruskiego zajmował się Marek Romaniuk. W artykule pt. *Burmistrzowie miasta Bydgoszczy 1815-1919* opisał urząd burmistrza w państwie pruskim. Ponadto scharakteryzował włodarzy miasta i opisał ich rolę w dziejach Bydgoszczy. Dodatkowo zamieścił aneks w postaci spisu burmistrzów i nadburmistrzów⁴. Biogramy nadburmistrzów i burmistrzów miasta znajdują się również w *Bydgoskim Słowniku Biograficznym*. W słowniku zamieszczono biogramy czterech omawianych burmistrzów: Reinholda Boiego⁵, Hugona Eugena Alexandra Braesickego⁶, Johanna Theodora Gustava von Buchholtza⁷ i Gustava Rudolpha Felixa Dahrenstaedta⁸. Autorem biogramów jest Marek Romaniuk. Jedynie Rudolph Wilde nie posiada biogramu w tej serii wydawniczej.

II. Analiza zawartości akt osobowych

Każdy opis zawartości jednostki jest poprzedzony krótkim biogramem burmistrza. Kolejność prezentacji wynika z kolejnego numeru sygnatury archiwalnej.

Reinhold Boie urodził się w 1831 r. w Gdańsku, był doktorem prawa. W 1857 r. uzyskał tytuł asesora sądowego. W latach 1858-1861 kierował Komisją Sądu Powiatowego w Pucku, zaś w latach 1861-1864 pracował jako sędzia w Sądzie Powiatowym w Kartuzach. W 1864 r. przeniósł się do Nowego Dworu Gdańskiego, gdzie otworzył własną kancelarię notarialną oraz pełnił funkcję adwokata przy Deputacji Sądu Powiatowego w Malborku. W 1868 r. przeprowadził się do Bydgoszczy, gdzie założył kancelarię notarialną. W 1869 r. objął stanowisko burmistrza Bydgoszczy, a trzy lata później uzyskał tytuł nadburmistrza. Okres jego administracji w mieście nie obfitował w szczególne osiągnięcia. Podjął się próby założenia uniwersytetu, jednak zamiary powołania ośrodka akademickiego się nie powiodły. W 1877 r. zrezygnował z pełnienia funkcji nadburmistrza. Odtąd sprawował funkcję II burmistrza Poczdamu, a w latach 1880-1897 był nadburmistrzem tego miasta. Zmarł w 1907 r. w Poczdamie⁹.

Dokumentacja zawarta w jednostce archiwalnej pochodzi z lat 1869-1878. Znajdują się w niej: pisma związane z wyborami na stanowisko I burmistrza

⁴ M. Romaniuk, *Burmistrzowie miasta Bydgoszczy...*, s. 279-292.

⁵ M. Romaniuk, *Boie Reinhold*, [w:] Bydgoski słownik biograficzny, pod red. Janusza Kutty, t. II, Bydgoszcz 1995, s. 37-38.

⁶ M. Romaniuk, *Braesicke Hugo Eugen Alexander*, [w:] Bydgoski słownik biograficzny, pod red. Janusza Kutty, tom III, Bydgoszcz 1996, s. 44-46.

⁷ M. Romaniuk, *Buchholtz Johann Theodor Gustav von*, [w:] Bydgoski słownik biograficzny, pod red. Janusza Kutty, tom V, Bydgoszcz 1998, s. 25.

⁸ M. Romaniuk, *Dahrenstaedt Gustav Rudolph Felix*, [w:] Bydgoski słownik biograficzny, pod red. Janusza Kutty, tom VII, Bydgoszcz 2006, s. 33-34.

⁹ M. Romaniuk, *Boie Reinhold, ...*, s. 37-38.

(sprawozdanie z wyborów, informacje o wyborze na stanowisko, charakterystyki Reinholda Boiego – wystawione przez Landrata z Kartuz, Landrata z Wejherowa i Urząd Domenalno-Rentowy w Nowym Dworze Gdańskim), pismo przedstawiające sylwetkę nowo wybranego burmistrza, dokumentacja związana z nadaniem tytułu nadburmistrza, pismo w sprawie obsady w radzie nadzorczej Ostdeutsche Wechsels Vereins Bank, dokumenty związane z podróżami służbowymi do Berlina. Ponadto w jednostce są wnioski urlopowe, prośba o charakterystykę Reinholda Boiego z magistratu w Poczdamie (ubiegał się o posadę burmistrza) oraz informacja o wyborze na stanowisko burmistrza w Poczdamie¹⁰. W Archiwum Państwowym w Bydgoszczy nie ma akt osobowych Reinholda Boiego, można więc przypuszczać, że akta przechowywane w GStAPK są unikalne.

Hugo Eugen Alexander Braesicke urodził się w 1848 r. w Heinrichsfelde. Był synem Carla i Mathilde z d. Zippe. Ożenił się z Hedwig z d. Kuwert, z którą doczekał się jednego syna – Hansa. Był uczestnikiem dwóch wojen, z Austrią i Francją. Na Uniwersytecie w Królewcu studiował matematykę (1 semestr) i prawo (5 semestrów). W 1865 r. złożył prawniczy egzamin zawodowy na auskultatora, a w 1867 r. kolejny egzamin zawodowy dla prawników. W tym samym roku awansował do stopnia referendarza. Od 1865 r. był związany z Sądem Miejskim w Królewcu, zaś od 1869 r. pracował w Sądzie Miejskim w Berlinie. W 1870 r. podjął się pracy w Sądzie Kameralnym w Berlinie. W 1870 r. uzyskał tytuł asesora. Od 1872 r. był związany z administracją kolejową, a w 1880 r. uzyskał tytuł radcy regencyjnego oraz został przeniesiony do Dyrekcji Kolei w Bydgoszczy. W 1885 r. wybrano go do bydgoskiej rady miejskiej. W 1888 r. został przeniesiony do Dyrekcji Kolei w Altonie (ob. dzielnica Hamburga). W 1889 r. zgłosił swoją kandydaturę na burmistrza Bydgoszczy i w 1890 r. został wybrany na stanowisko I burmistrza. W styczniu 1891 r. ze względu na pełnioną funkcję został mianowany członkiem Izby Panów Pruskiego Landtagu. Rok później uzyskał tytuł nadburmistrza. W trakcie swojego urzędowania wspierał i rozwijał gospodarkę miasta (w trakcie jego urzędowania powstają: rzeźnia miejska, browar, mała elektrownia, wodociągi miejskie) oraz komunikację (tramwaje konne zostały zastąpione elektrycznymi). Za jego kadencji odbudowano teatr miejski oraz rozebrano ruiny zamku. W mieście powołał do życia bibliotekę ludową. Zmarł w 1898 r. w Bad Nauheim, gdzie przebywał na leczeniu¹¹.

Akta obejmują lata 1890-1898, 1905. W jednostce archiwalnej przechowywane są następujące dokumenty: ankieta personalna, pisma związane z wyborami na stanowisko burmistrza (sprawozdanie z wyborów, pisma do rejencji,

¹⁰ GStA PK, *XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg*, Nr 453.

¹¹ M. Romaniuk, *Braesicke Hugo Eugen Alexander*, ..., s. 44-46.

dokument informujący o objęciu stanowiska, wycinek z Bromberger Stadt-Anzeiger nr 5 z 1890 z informacją o wolnej posadzie burmistrza, odpis z posiedzenia Rady Miejskiej oraz odpis protokołu z wyborów, odpis aktu nominacyjnego na stanowisko burmistrza), wniosek aplikacyjny na stanowisko, życiorys, wnioski Braesickego do prezydenta Rejencji w Bydgoszczy, pisma związane z podjęciem pracy (sprawy kadrowe, emerytalne), pismo z Dyrekcji Kolei w Altonie, wnioski urlopowe, dokumenty związane z wyjazdami służbowymi, dokumentacja związana z nadaniem tytułu nadburmistrza, wiadomości o inwestycjach miejskich (dotyczące kanalizacji i wodociągów) oraz list wdowy wraz z odpowiedzią magistratu na jej prośbę z 1905 r.¹²

W zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy przechowywane są akta osobowe Hugona Braesickego z lat 1898-1902. Znajdują się w zespole archiwalnym *Akta miasta Bydgoszczy*, sygnatury: 170, 170a.

Johann Theodor Gustav von Buchholtz urodził się w 1833 r. w Królewcu. Był synem Augusta i Amalie z d. Schoewald. Ożenił się z Idą z d. Foerster, z którą miał jednego syna – Felixa. Studiował prawo na uniwersytetach w: Królewcu, Berlinie i Bonn. Pierwszą zawodową pracę podjął w Sądzie Miejskim w Królewcu na stanowisku auskultator, następnie przeniósł się do Sądu Miejskiego w Berlinie, gdzie zdał egzamin referendarski. W 1858 r. rozpoczął pracę jako sędzia w Charlottenburgu (ob. dzielnica Berlina). W 1859 r. odbył praktyki zawodowe w prywatnej kancelarii prawnej. W 1860 r. został mianowany na asesora sądowego. W tym samym roku powrócił do Królewca, gdzie rozpoczął karierę w administracji państwowej. Zimą przełomu 1860/1861 spędził w Paryżu w roli profesora supleant w Ecole de droit A. P. Batbie'go, po czym wrócił do Niemiec i kontynuował pracę w administracji państwowej. W latach 1864-1868 był sędzią w Sądzie Powiatowym w Morągu. W 1865 r. zgłosił swoją kandydaturę na burmistrza Piławy, po wygraniu wyborów nie został jednak burmistrem, bowiem Rejencja w Królewcu nie zaakceptowała jego kandydatury na to stanowisko. W 1868 r. zrezygnował z kariery sądowej i przeniósł się do Zielonej Góry, gdzie pracował jako prokurent w Niederschlesischer Kassenverein. W latach 1874-1877 był burmistrem Rawicza, a w 1877 r. objął urząd burmistrza Bydgoszczy. Za jego administracji odbyło się uroczyste otwarcie nowego gmachu Gimnazjum Fryderyka przy placu Wolności. Osobiście zaangażował się w pozyskiwanie środków na rzecz Teatru Miejskiego. Zmarł w 1878 r. w Bydgoszczy¹³.

Daty skrajne akt to lata 1874-1878. W teczce przechowywany jest fragment akt osobowych z czasów piastowania urzędu burmistrza Rawicza, akta zostały

¹² GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 455.

¹³ M. Romaniuk, *Buchholtz Johann Theodor Gustav von, ...*, s. 25.

przesłane do Rejencji w Bydgoszczy w 1877 r. Wśród tej dokumentacji znajdują się: informacja o wyborze Buchholtza na stanowisko burmistrza miasta Rawicza, informacje dla rejencji poznańskiej o wystąpieniu publicznym burmistrza Buchholtza z 1876 r. (dołączony fragment gazety „Rawitsch-Kröbener”, Nr 14), informacja z magistratu bydgoskiego o wyborze Buchholtza na stanowisko burmistrza Bydgoszczy, pisemne wyjaśnienia Buchholtza w sprawie dyscyplinarnej, korespondencja pomiędzy Rejencjami w Poznaniu i w Bydgoszczy dotycząca objęcia posady burmistrza Bydgoszczy przez Buchholtza, wniosek urlopowy, informacje o wypłacie 450 marek, wiadomości o chorobie i śmierci¹⁴.

Jego akta osobowe z lat 1876-1878 są przechowywane również w Bydgoszczy. Znajdują się w zespole archiwalnym *Akta miasta Bydgoszczy* pod sygnaturą 146.

Gustav Rudolph Felix Dahrenstaedt urodził się w 1859 r. w miejscowości Lonkorsch (Łąkorz). Był synem Rudolfa i Laury z d. Hoff. Był żonaty z Hedwig z d. Clausius, mieli troje dzieci: Edith Irene Leonore Felicitas, Gustava Rudolfa Theodora Wenera i Elisabeth Johanne Laurę Catharine. Studiował prawo na Uniwersytecie w Berlinie. Część studiów odbył na Uniwersytecie w Heidebergu. W 1881 r. ukończył studia i rozpoczął praktykę zawodową w Sądzie Kameralnym w Berlinie. W tym samym roku złożył egzamin na referendariusza. Od 1881 r. był związany z Bydgoszczą, tu rozpoczął pracę w Sądzie Obwodowym. W 1883 r. przeniósł się do Sądu Krajowego w Bydgoszczy, gdzie początkowo pracował w charakterze prokuratora, a następnie został mianowany adwokatem. Odbył praktyki zawodowe w Wyższym Sądzie Krajowym w Poznaniu. W 1886 r. uzyskał stopień asesora. W tym samym roku odszedł z sądownictwa i przeniósł się do Finsterwalde, gdzie pracował jako prywatny adwokat. W 1889 r. powrócił do Bydgoszczy i podjął pracę jako płatny radca magistratu. W 1895 r. zgłosił swoją kandydaturę na wakujące stanowisko burmistrza miasta i z dużą przewagą wygrał wybory. Był propagatorem rozwoju Bydgoszczy. Zmarł nagle w 1898 r.¹⁵

Archiwalia pochodzą z lat 1881-1896. W jednostce wszyte są akta osobowe z Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu, a w nich: wniosek o przyjęcie na staż, poświadczenie o złożeniu pierwszego egzaminu prawniczego, prośba o dopuszczenie do pierwszego egzaminu, życiorys, świadectwo dojrzałości z gimnazjum w Hohenstein, dokumenty z Uniwersytetów (pisma dotyczące pobieranych nauk, wykaz ocen studenta, strona tytułowa pracy dyplomowej, jej literatura oraz spis treści), odpis umowy pomiędzy sądem w Bydgoszczy a Dahrenstaedtem. W aktach osobowych również przechowywane są: prośby o przeniesie służbowe (do sądu

¹⁴ GStA PK, *XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg*, Nr 457.

¹⁵ M. Romaniuk, *Dahrenstaedt Gustav Rudolph Felix*,..., s. 33-34.

krajowego, prokuratury, adwokatury), nominacja na adwokata, prośba o praktyki w Poznaniu, informacja o dopuszczeniu do dużego egzaminu państwowego oraz z 1886 r. o uzyskaniu tytułu asesora sądowego, pismo z rezygnacją z urzędu (1886 r.). Dodatkowo w jednostce znajdują się: ankieta personalna, wykaz działalności referenta, dokumentacja związana z powrotem do Bydgoszczy i objęciem posady radcy (zaproszenie na posiedzenie rady, protokoły wyboru radnego, pisma informujące o wyborze, pisma związane z przesłaniem akt osobowych, fragment gazety „Bromberger Stadt-Anzeiger” z 1889 r. nr 71), dokumentacja związana z obliczaniem wynagrodzenia, wnioski urlopowe. W jednostce brakuje dokumentacji związanej z wyborami na stanowisko burmistrza¹⁶.

Akta osobowe Gustava Rudolpha Felixa Dahrenstaedta z lat 1899-1914 znajdują się w zespole archiwalnym Akta miasta Bydgoszczy pod sygnaturą 175.

Rudolph Wilde nie posiada biogramu w *Bydgoskim Słowniku Biograficznym*. Niniejszy szkic biograficzny został sporządzony na podstawie akt osobowych przechowywanych w GStAPK.

Urodził się w 26 maja 1857 r. w Deutsch Krone (Wałcz). Był synem dr. Adolfa Wildego i Pauliny Wilde z d. Kucyke. Pierwsze nauki pobierał od prywatnego nauczyciela w domu rodzinnym. W latach 1865-1872 uczył się w Królewskim Gimnazjum w Wałczu. Studiował prawo i nauki polityczne na uniwersytetach w Lipsku, Heidelbergu, Zurichu i w Berlinie. Pierwszy egzamin prawniczy złożył 13 lipca 1880 r. w Berlinie, zaś 21 lipca 1880 r. został zaprzyszczony na referendarza. W latach 1880-1886 odbywał praktyki w różnych instytucjach sądowych w Wałczu, Gdańsku i Kwidzynie. Od 1 października 1882 r. do 24 marca 1883 r. odbywał służbę wojskową w 2. Westpreußisches Feldartillerie-Regiment Nr. 16, ponieważ został zwolniony z armii ze względu na zły stan zdrowia. 26 czerwca 1883 r. złożył duży egzamin państwowy i mianowany został na asesora sądowego. Podjął się nieodpłatnej pracy w sądzie obwodowym w Wałczu. W latach 1887-1889 pracował w następujących sądach obwodowych: Rogoźnie, Poznaniu, Kościanie, Bydgoszczy i Gostyniu, gdzie został komisarzem zarządcą składu sędziowskiego. 7 lutego 1890 r. został wybrany na urząd II burmistrza miasta Bydgoszczy – piastował go do 1895 r. W tym samym roku zostaje radcą miejskim w Berlinie¹⁷. Od 1 kwietnia 1898 r. aż do swojej śmierci – 1 listopada 1910 r. – pełnił funkcję burmistrza, od 1902 r. nadburmistrza Schöneberg (ob. dzielnica Berlina). Od 1907 r. był posłem do parlamentu krajowego pruskiej prowincji Brandenburgia¹⁸.

¹⁶ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 458.

¹⁷ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 531.

¹⁸ *Rudolph Wilde*, [w:] Wikipedia, [dostęp on-line w dn. 06.05.2021, https://de.wikipedia.org/wiki/Rudolph_Wilde]

Archiwalia pochodzą z lat 1882-1895, 1910. W jednostce archiwalnej znajdują się: ankieta personalna, prośby o przeniesienie, sprawozdania sędziów opiekunów, informacje o służbie wojskowej, podania dotyczące egzaminów, prośba o urlop w południowych Włoszech (podreperowanie zdrowia), informacje o stanie zdrowia, oceny prowadzonych spraw, wyliczenia stażu pracy, pisma związane z przyznawaniem tytułów zawodowych, pisma w sprawach kadrowych, oceny kwalifikacji, dokumentacja związana z wyborami na stanowisko II burmistrza Bydgoszczy (podanie, życiorys, wniosek o zatwierdzenie kandydatury, informacje o wyborze, opinie, pisma dotyczące przesłania akt osobowych, wyciągi z posiedzeń), pismo o udzielenie opinii o Wildem, prośba o przeliczenie składek emerytalnych¹⁹.

W Archiwum Państwowym w Bydgoszczy nie ma akt osobowych Rudolpha Wildego. Akta przechowywane w zasobie GstAPK są unikalne dla historii miasta.

W podsumowaniu dotychczasowych rozważań należy zaznaczyć, że w aktach osobowych znajduje się zazwyczaj dokumentacja z okresu rekrutacji na stanowisko burmistrza Bydgoszczy (wyjątek stanowią akta Hugona Dahrenstaedta). Z reguły są tam również dokumenty dotyczące poprzednich miejsc zatrudnienia (poza aktami Reinholda Boiego). W jednostkach archiwalnych znajdują się pisma oryginalne, jak i kopie dokumentów aplikacyjnych. Trzech burmistrzów posiada swoje akta osobowe w zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, które przechowywane są w zespole archiwalnym *Akta miasta Bydgoszczy*. Akta burmistrzów Bydgoszczy zgromadzone w GstAPK mają charakter dokumentacji wytworzonej w toku nadzoru organów administracji państwowej nad władzami samorządowymi i wynikają z funkcji nadzorczo-kontrolnych rejencji. Stąd liczne m.in. opinie o burmistrzach czy też wnioski urlopowe.

III. Analiza egodokumentalna

Problematyka egodokumentów jest powszechnie znana krajowym badaczom. Powstały liczne prace poświęcone tej tematyce²⁰. Na potrzeby dalszych

¹⁹ GStA PK, *XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg*, Nr 531.

²⁰ Przykładowe publikacje dotyczące egodokumentów: A. Rosa, *Testamenty fordońskie jako egodokumenty mieszczańskie*, Kronika Bydgoska, t. 28, 2007, s. 41-72; Taż, *Elementy samowładectwa personelu kancelaryjnego w dokumentach i księgach kancelarii koronnej*, [w:] Polska kancelaria królewska między władzą a społeczeństwem, cz. 4, red. Waldemar Chorążyczewski, Wojciech Krawczuk, Warszawa 2011, s. 73-85; Taż, *Egodokumentalność polskiego zasobu archiwalnego*, [w:] Toruńskie konfrontacje archiwalne, tom III, Archiwistyka między różnorodnością a standaryzacją, pod red. Waldemara Chorążyczewskiego, Agnieszki Rosy, Toruń 2013, s. 103-112; *Egodokumenty tradycje historyograficzne i perspektywy badawcze*, pod red. Waldemara Chorążyczewskiego, Arvydas Pacevičius, Stanisława Roszaka, Toruń 2015.

rozważań należy wyjaśnić trzy istotne terminy: egodokumenty, egodokumentalność oraz analiza egodokumentalna. Waldemar Chorążyczewski i Agnieszka Rosa w swoim tekście pt. *Egodokumenty – egodokumentalność – analiza egodokumentalna – spuścizna egodokumentalna* zdefiniowali i wyjaśnili najważniejsze pojęcia związane z egodokumentami. Egodokumenty opisali w następujący sposób *iż jest to tekst (również tekst w znaczeniu kulturowym), na podstawie którego możliwe jest subiektywne poznanie cech charakteryzujących autora, jego osobowości, sposobu postrzegania świata, relacji z innymi ludźmi, emocji, namiętności i działań, jego indywidualności*²¹. Na podstawie powyższego wyjaśnienia należy stwierdzić, że do egodokumentów będą zaliczane dokumenty, w których znajdują się subiektywne opisy autora, nadawcy tekstu. Egodokumentalność zaś, autorzy rozumieją jako *cechę źródeł wynikającą z podejścia badawczego charakteryzującego się dostrzeganiem i jednocześnie poszukiwaniem w tekstach osobowości autorów*²². Oznacza to, że egodokumentalność jest to cecha zależna od podejścia badacza, to on wyszukuje i interpretuje badane źródło. Naukowiec w trakcie swoich badań dokonuje analizy egodokumentalnej, która polega na krytyce źródła w celu odnalezienia subiektywnych cech i spostrzeżeń autora tekstu²³.

Czy w omawianych archiwaliach znajdują się dokumenty, które można uznać za egodokumenty? Na to pytanie trzeba odpowiedzieć twierdząco, ponieważ są tam pisma, które zawierają subiektywne przemyślenia autora, w tym takie, które obrazują jego osobę oraz otaczającą rzeczywistość. Spośród wspomnianych dokumentów należy odrzucić wszystkie pisma o charakterze informacyjnym. Takie, które odnotowują wyłączne fakty, do nich możemy zaliczyć, np. pisma urzędowe dotyczące przekazania akt, sprawozdania z wyborów burmistrzów, uchwały rady miasta, listy obecności, informacje o objęciu stanowiska. Autorów egodokumentów możemy podzielić na dwie grupy. Może być nim burmistrz lub inny urzędnik. Jednakże należy podkreślić, że wszystkie egodokumenty są ukierunkowane na osobę, dla której był prowadzony poszyt. Burmistrz pisze sam o sobie, ukazując własne „ja”, natomiast urzędnik pisze o tym burmistrzu, czyli wyraża własną opinię o nim – co moje „ja” sądzi o nim. W ten sposób dostrzec można podwójny obraz osoby, poprzez wewnętrzne uosobienie siebie oraz postrzeganie zewnętrzne osoby stworzone przez innych.

W tym miejscu przejdę do wskazania egodokumentów w omawianych jednostkach archiwalnych, które mogłyby posłużyć do analizy egodokumentalnej.

²¹ W. Chorążyczewski, A. Rosa, *Egodokumenty – egodokumentalność – analiza egodokumentalna – spuścizna egodokumentalna*, [w:] *Egodokumenty tradycje historiograficzne i perspektywy badawcze...*, s. 14.

²² Tamże, s. 14.

²³ Tamże, s. 15.

W aktach Reinholda Boiego do egodokumentów można zaliczyć: pismo w sprawie obsady rady nadzorczej Ostdeutsche Welsels Vereins Bank, pisma przedstawiające sylwetkę oraz charakterystyki Reinholda Boiego²⁴.

W aktach Hugona Eugen Alexander Braesickego do egodokumentów można zakwalifikować: ankietę personalną, wniosek aplikacyjny na stanowisko, życiorys, wnioski Braesickego do prezydenta rejencji²⁵.

W archiwaliach dotyczących Johanna Buchholtza do egodokumentów należy zaliczyć: pisemne wyjaśnienia Buchholtza w sprawie dyscyplinarnej, informacje dla rejencji poznańskiej o wystąpieniu publicznym z 1876 burmistrza Buchholtza, pismo z magistratu Rawicza dotyczące charakterystyki Buchholtza²⁶.

W aktach Gustava Dahrenstaedta do egodokumentów można przyporządkować następujące pisma: ankietę personalną, wnioski o przyjęcie na staż, wniosek o egzamin, życiorysy, prośby o przeniesienie do innych instytucji wymiaru sprawiedliwości, prośbę o dopuszczenie do pierwszego egzaminu, wnioski o praktyki, pismo związane z rezygnacją z urzędu (1886 r.)²⁷.

W aktach Rudolpha Wildego do egodokumentów zaliczono: ankietę personalną, prośby o przeniesienie, podania w sprawie egzaminów, prośbę o urlop w celu podreperowania zdrowia, życiorysy, wniosek aplikacyjny na wolne stanowisko, oceny z prowadzonych spraw, pisma związane z oceną kwalifikacji zawodowych, opinie o Wildem²⁸.

Na podstawie powyższego zestawienia można stwierdzić, że w aktach osobowych znajduje się duża ilość egodokumentów, jednakże trzeba wskazać, że przy analizie egodokumentalnej należy dobrze zapoznać się z następującymi czynnikami: realiami historycznymi, kontekstem wypowiedzi, otoczeniem autora oraz językiem epoki. Bez tych elementów trudno jest dokonać badania, które ukaże subiektywny świat autora. Niewykluczone jest to, że autor niniejszego tekstu mógł pominąć jakiś dokument, bowiem należy pamiętać, że wskazanie egodokumentalności zależne jest od czytelnika archiwaliów.

IV. Prozopografia

Prozopografia w Encyklopedii PWN została wyjaśniona dość lakonicznie, a mianowicie, że są to *studia dotyczące biografii zbiorowej, np. elit*. Ten enigmatyczny zapis za wiele nie tłumaczy²⁹, jednakże w *Naukach Pomocniczych Historii*

²⁴ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 453.

²⁵ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 455.

²⁶ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 457.

²⁷ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 458.

²⁸ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 531.

²⁹ *Prozopografia*, [w:] Encyklopedia PWN, [dostęp on-line w dn. 30.04.2021, <https://encyklo->

autorstwa Józefa Szymańskiego znajduje się ustęp poświęcony prosopografii (zapis terminu za Józefem Szymańskim). Przedmiotem badawczym tej nauki jest *identyfikacja i studium ludzi, którzy w grupie społecznej uzyskiwali z określonych powodów władzę i znaczenie*. Celem badania jest odnalezienie osób w społeczeństwie, które uzyskały pewien status społeczny i przynależą do określonej grupy społecznej. Badanie obejmuje całą grupę, a nie pojedyncze osoby, np. burmistrzowie, urzędnicy, królowie, biskupi, mnisi, profesorowie akademicy. Na podstawie zebranych informacji bada się m.in.: relacje międzyludzkie, związki rodzinne, relacje społeczne i polityczne itp. Badanie przeprowadzone jest przez pryzmat kariery, która prowadzi do osiągnięcia danego celu. Zamierzeniem badania jest wykazanie pewnych prawidłowości w grupach społecznych o określonym statusie społeczno-prawnym. Dodatkowo ukazuje ono funkcjonowanie oraz strukturę badanego społeczeństwa. Protopografia wykorzystuje metody zbliżone do biografistyki lub genealogii³⁰. W wyniku tych badań można zbadać również: pochodzenie, stan majątkowy, wykształcenie itp. danej grupy. Na zakończenie tego ustępu należy dodać, że polscy badacze zajmują się badaniem prozopograficznym³¹.

Trzeba też zaznaczyć, że wskazywanie dokumentów, które można wykorzystać przy tej metodzie nie jest łatwe. Wszystkie dokumenty z akt są bowiem istotne, każdy odnotowuje fakty związane z życiem danego burmistrza. Na ich podstawie można zebrać dużą ilość informacji o danej grupie społecznej. W przypadku tej analizy należy uzmysłwić sobie, jakie czynniki będą badane oraz jakie założenia będą brane pod uwagę, bowiem dzięki temu można określić, jakie dokumenty będą potrzebne. Autor niniejszego tekstu wybrał dla przykładu: pochodzenie, przebieg kariery i wykształcenie, bowiem dla nich najłatwiej wskazać konkretne źródła.

Do tego badania najprzydatniejsze są: charakterystyki, informacje o wyborze na dane stanowisko, które znajdują się w aktach osobowych Reinholda Boiego³². Spośród dokumentów zgromadzonych dla Hugona Braesickego do istotnych pism można zaliczyć: życiorys, ankietę personalną, informacje o objęciu różnych stanowisk, odpisy protokołów posiedzeń³³. Dla Johanna Buchholtza można

pedia.pwn.pl/haslo/prozopografia;3962987.html].

³⁰ J. Szymański, *Nauki Pomocnicze Historii*, Warszawa 2005, s. 89-90.

³¹ Przykładowe prace dotyczące prozopografii: M. Dorna, *Bracia zakonu krzyżackiego w Prusach w latach 1228–1309: studium prozopograficzne*, Poznań 2004; A. Górak, *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918). Studium administracyjne i prozopograficzne*, Lublin – Radzyń Podlaski 2006; J. Szczepaniak, *Duchowieństwo diecezji krakowskiej w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Kraków 2011; J. Mierzwa, *Starostowie Polski międzywojennej. Portret zbiorowy*, Kraków 2012.

³² GStA PK, *XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg*, Nr 453.

³³ GStA PK, *XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg*, Nr 455.

wymienić dokumenty dotyczące informacji o objęciu stanowisk służbowych³⁴. W archiwaliach Gustava Dahrenstaedta do ważnych pism można zaliczyć: ankietę personalną, wykaz działalności referenta, poświadczenia o złożeniu egzaminów, życiorys, wykaz ocen z okresu studiów, świadectwo szkolne, akta nominacyjne na stanowiska³⁵. W aktach osobowych Reinholda Boiego do badań prozopograficznych można wykorzystać: ankietę personalną, prośby o przeniesienie, informacje o służbie wojskowej, informacje o egzaminach, oceny prowadzonych spraw, życiorys, pisma informujące o uzyskaniu danego stanowiska, wyciągi z posiedzeń rady miejskiej³⁶.

Prozopografia wykorzystuje metody badawcze z biografistyki oraz genealogii, nie bada pojedynczych osób, ale całe grupy społeczne. Na podstawie analizy źródłowej omawianych akt osobowych burmistrzów nie można dokonać badania prozopograficznego, w takim przypadku materiał należałoby uzupełnić o inne akta odnotowujące ślady aktywności społecznej poszczególnych osób. Ponadto przy badaniu konieczne byłoby uwzględnienie pozostałych burmistrzów i nadburmistrzów z tego okresu w celu uzyskania kontekstu i pełniejszego zobrazowania tej grupy społecznej.

V. Wnioski

Na podstawie powyższych rozważań można stwierdzić, że akta osobowe posiadają dużą ilość materiałów źródłowych, które można wykorzystać w różnych badaniach. Akta osobowe zostały zgromadzone w trakcie działalności kontrolnej Rejencji w Bydgoszczy nad samorządem miejskim Bydgoszczy, przez co większość pism w jednostkach jest wytworzona przez ten urząd. Dodatkowo w aktach znajduje się dokumentacja z poprzednich miejsc pracy. Ponadto są w nich: pisma związane z rekrutacją na stanowisko, dokumenty wytworzone w trakcie urzędowania burmistrza oraz prośby o wystawienie opinii na rzecz przyszłych pracodawców. Trzy jednostki posiadają swoje odpowiedniki w zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy (akta osobowe: Hugona Eugena Alexandra Brasickego, Johanna Theodora Gustava von Buchholtza, Gustava Rudolpha Felixa Dahrenstaedta). Dwie jednostki archiwalne (akta Reinholda Boiego, Rudolpha Wildego) mogą być unikalne dla badań historycznych.

Informacje zawarte w aktach osobowych mogą być wykorzystywane przy różnych badaniach. Do analizy egodokumentalnej można użyć dokumenty, w których nadawca tekstu tworzył subiektywny opis otaczającego świata. Należy

³⁴ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 457.

³⁵ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 458.

³⁶ GStA PK, XVI HA Rep. 30 Regierung zu Bromberg, Nr 531.

jednakże wskazać, że to badanie nie należy do prostych, bowiem wymaga bardzo dobrej znajomości języka niemieckiego.

Ponadto akta osobowe, jako źródła archiwalne, mogą być wykorzystane przy badaniu prozopograficznym. Burmistrzowie oraz nadburmistrzowie tworzą specyficzną, wyjątkową grupę społeczną poddającą się tego typu badaniom. Do analizy należałoby określić katalog cech tej grupy, które będą jednocześnie kryteriami oceny.

Bibliografia

- Chorażyczewski W., Rosa A., *Egodokumenty – egodokumentalność – analiza ego-dokumentalna – spuścizna egodokumentalna*, [w:] *Egodokumenty tradycje historiograficzne i perspektywy badawcze*, pod red. Waldemara Chorażyczewskiego, Arvydas Pacevičius, Stanisława Roszaka, Toruń 2015, s. 11-22.
- Dorna M., *Bracia zakonu krzyżackiego w Prusach w latach 1228–1309: studium prozopograficzne*, Poznań 2004.
- Egodokumenty tradycje historiograficzne i perspektywy badawcze*, pod red. Waldemara Chorażyczewskiego, Arvydas Pacevičius, Stanisława Roszaka, Toruń 2015.
- Falkowski P., *Bydgoskie archiwalia w zasobie Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie – Dahlem*, Kronika Bydgoska, t. 40, 2019, s. 445-456.
- Górak A., *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918). Studium administracyjne i prozopograficzne*, Lublin – Radzyń Podlaski 2006.
- Mierzwa J., *Starostowie Polski międzywojennej. Portret zbiorowy*, Kraków 2012.
- Prozopografia, [w:] *Encyklopedia PWN*, [dostęp on-line w dn. 30.04.2021, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prozopografia;3962987.html>].
- Romaniuk M., *Boie Reinhold*, [w:] *Bydgoski słownik biograficzny* pod red. Janusza Kutty, tom II, Bydgoszcz 1995, s. 37-38.
- Romaniuk M., *Braesicke Hugo Eugen Alexander*, [w:] *Bydgoski słownik biograficzny* pod red. Janusza Kutty, tom III, Bydgoszcz 1996, s. 44-46.
- Romaniuk M., *Buchholtz Johann Theodor Gustav von*, [w:] *Bydgoski słownik biograficzny* pod red. Janusza Kutty, tom V, Bydgoszcz 1998, s. 25.
- Romaniuk M., *Burmistrzowie miasta Bydgoszczy 1815-1919*, Kronika Bydgoska, t. 11, 1991, s. 279-292.
- Romaniuk M., *Dahrenstaedt Gustav Rudolph Felix*, [w:] *Bydgoski słownik biograficzny* pod red. Janusza Kutty, tom VII, Bydgoszcz 2006, s. 33-34.
- Rosa A., *Testamenty fordońskie jako egodokumenty mieszczańskie*, Kronika Bydgoska, t. 28, 2007, s. 41-72.
- Rosa A., *Egodokumentalność polskiego zasobu archiwalnego*, [w:] *Toruńskie konfrontacje archiwalne*, tom III, Archiwistyka między różnorodnością a standaryzacją, pod red. Waldemara Chorażyczewskiego, Agnieszki Rosy, Toruń 2013, s. 103–112.
- Rosa A., *Elementy samoświadectwa personelu kancelaryjnego w dokumentach i księgach kancelarii koronnej*, [w:] *Polska kancelaria królewska między władzą a społeczeństwem*, cz. 4, red. Waldemar Chorażyczewski, Wojciech Krawczuk, Warszawa 2011, s. 73–85.

Rudolph Wilde, [w:] Wikipedia, [dostęp on-line w dn. 06.05.2021, https://de.wikipedia.org/wiki/Rudolph_Wilde]

Szczepaniak J., *Duchowieństwo diecezji krakowskiej w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Kraków 2011.

Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2005.